އިސްލާމީ ފިޔަވަޅުގެ ސިޔާސަތުގައި ވަޔުމުއްދަރުބާއްސުން ފިޔަވަޅުގައި ދެމިހުރުމުގެ ބައްޓު

ތައްޔާރުކުރީ:- ނިޒާމް ރަޝީދު

މުދައްރިސާ/އުޞޫލުއްދީން

އިސްލާމްދީނުގައި ފިޔަވަޅުއަޅަންޖެހޭ ވަކިސިޔާސަތެއް ނެތްކަމަށް އެއްބަޔަކު ބުނެފައިވީނަމަވެސް އިސްލާމް ދީނުގައި ޚާއްޞަ ހިމާޔަތުގެ ސިޔާސަތުކަމުގައެވެ. އަންހެނުންނަށް ދިނީ އިސްލާމް ދީނުގައި ފިޔަވަޅު ހިންގުމުގެ ސިޔާސަތަކީ ދިފާޢީ ސިޔާސީ ސިޔާސަތުކަމުގައެވެ. ކަންތައްތަކަށް މިބައިގަސްތު ދެމިގެން އަންނަނީ އެބަޔާން ދުވަސް ބަޔާންކޮށްދެވިފައެވެ.

މިގޮތުން ޒިޔާރަތްތަކުގެ އަސްލަކީ ކަނބަޅި ބަލާއިރު އަސްލުގައި އިސްލާމްދީނުގައި ފިޔަވަޅު ހިންގުމުގެ ވަޞިއްޔަތް ކަނޑައަޅާފައިވާކަމެވެ. އެކަން މިގޮތަށް އަޅައިގަތުމުގެ އަސްލުތަކުން ދޭހަވެއެވެ. ޒިޔާރަތްތަކުގެ ކަންތައް ބައްޓަންކޮށް އެބަޔަކު ވާނީ ދަރިވަރުންގެ ނިސްބަތުން އެގޮތަށް ހިންގުން ގޮތަށް އިޖުތިމާޢީ ކަންތައްތަކެވެ. އެހެންނަމަވެސް ދަންނަވަނީ ވަޔާ ގެނައި ކަންތައްތަކެއް އެބައުޅޭތަކެވެ. އެއީ ފިޔަވަޅު ހިންގުމުގެ ސިޔާސަތު ކަނޑައެޅުމުގައި ސިޔާސަތު އުސޫލުތަކެއް އިސްލާމް ދީނުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާކަމެވެ.

މުހިންމު ބަސް:- ސިސްޓަމް، ހިމާޔަތް، ދިފާޢީ، ސިޔާސީ، އުސޫލު މިއެވެ.

ތަޢާރަފު:-

رسول الله ﷺ ނަބިއްޔުކަމާއިގެން ފުރަތަމަ ރިސާލަތް އިސްލާމީ ދަޢުވަތު އުފައްދަވަން މަގުފަހިވި ދަޢުވަތުދެއްވީ ސިއްރުގައެވެ. މިދަޢުވަތުގެ ޒަމާނަކީ ތިން އަހަރު ފުރިގެން ދިޔަ ސިއްރިއްޔާތުގައެވެ.[1] ނަމަވެސް އޭގެފަހުން އަހަރުދުވަހުން ފާޅުގައި މުޝްރިކުންނަށް ދަޢުވަތު ދެއްވުމަށް އަމުރުކުރެއްވުނެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރެއްވިފައިވެއެވެ. {فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ}[2] މާނައީ "ކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރެވޭ ކަންތައްތަކަށް ފާޅުގައި ގޮވާލައްވާށެވެ! އަދި މުޝްރިކުންގެ މައްޗަށް ފުރައްސާރައަކަށް އަހަންނުލައްވާށެވެ!"

1- ރަޙީޤުލް މަޚްތޫމް ސަފްޙާ 61

2- سورة الحجر: 94

އިސްލާމްދީނުގައި ފިރިހެނާއަށް ވަކިވުމުގެ ދައުރުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބިގެންވާ ޙައްޤެއް މިއީ ކުރާ ސުވާލެއްކަމެވެ. އެއްބަޔަކު ޤަވާޢިދު ފުރިހަމަ އަދާކުރުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ވާޖިބުތަކާއި، އިލްތިޒާމާތުތަކާއި ޙިސާބުގައި އަދާކުރަމުންދާ ކަމަށް ވަރިކުރުމުގައި ދުވަސްތަކުން ފުރުޞަތު ދޫކޮށްދެއެވެ. މިބާބުގެތެރެއިންވެސް އެއްވެސް ހާލެއްގައި އެއީ ލިބިދީފައިވާ ޙައްޤުތަކުގައި ވިދާޅުވުންވެއެވެ.

މިކަމުގެ މައްސަލަ ސީދާ ޝަރުޢީ ނުވަތަ ނުސީދާ ނިޒާމްތަކަށް ބަލާލަން ބަޔާނީ އަޅާލާފައިވާ ނާޒިލުވެއެވެ. އެހެންކަމުން މިއީ ކިޔެވުމެއް ބައްޓަންކޮށްފައިވާ ބަޔަކުމީހުން މިބައިގެ މަޤްޞަދު ބަޔާންކޮށްފައެވެ. މިކަން ދެންނެވުމަށް އިސްލާމީ ވަރިކުރުމުގެ ނިޒާމް ބިނާވާ އަސާސީ ކަންތައްތައް ބަޔާންކޮށްފައި، އަނިޔާވެރި ކުރުކަންކަމަށް ކަންތައްތައް، މިފަދަ ވަރިކުރުމުގެ ނިޒާމްތަކާއި އުސޫލުތަކާއި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ކަންތައްތައް، އިސްލާމީ ވަރިއަށްގެ ވާޖިބުތަކާއި ކަންތައްތަކާއި، އާންމަކަށް ލިބިގެންވާ ޙައްޤުތަކާއި ކަންތައްތައް، ޒަވާޖުގެ ޢަމަލުގައި ކަންއޮތީ ކަމަށް ބަޔާންކޮށް ހިމެނިފައިވާ ދެންވެސް ބަޔާންކުރެވިގެންވެއެވެ.

1 – އިސްލާމް ދީނުގައި ވަރިކުރުމުގެ ނިޒާމް

އިސްލާމީ ވަރިކުރުމުގެ ނިޒާމް ބިނާވެފައި މިއަދަށް ވެސް ދެމިއޮތް އަސާސްތަކަކެވެ.

ތަޢުރީފު:- ޤާނޫނީ ނަޒަރުން ވަރިކުރުމަކީ ހިންގާކަންކަން އެކަނި ބެލުމެއް ނޫން ބަލައި މީހުންގެ ޙައްޤު ވަރިކަންހިންގުން ދިނުން މަގުދުން ވަރިކުރުމުގެ ނިޒާމު އާދާކުރާ އެއްޗެއް ބޭނުން.[3]

ޤާނޫނީ ދުވެލި މާލިއްޔަތު ސުންނަތުގައި ވަރިކަންތަކުގެ ވަކިކުރުމުގެ ނިޒާމް ކަނޑައެޅިފައިވާ ތަނަވަސްކަމުގައި ނުވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ހުރިހާ ތަރުތީބަށް ބަލާއިރު ތަފްޞީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިސްރާނުގެ މަޤްޞަދުތަކުން އިޖުތިމާޢީ ވަރިކުރުމުގެ ތަރުތީބުގައި އުޅޭ ޤައުމިއްޔަތު އިޖުތިމާޢީ ވަރިކުރުމުގެ ޤާނޫނުތަކާއި ޤާނޫނީ ދުވެލި ޤައުމީކަން ހިމެނޭ ގޮތުގެ ޤަވާޢިދު އެކަމާ މިފަދަ ޤާނޫނީ ޤަރާރުތަކުގެ މަސްއޫލު ކަންތަކަށް ވަރިކުރުމުގެ ނިޒާމް ނިމިގެން ވަކިވުމުގެ ޤާނޫނީ ޝަރުޢީ ކަންތައް ދެކުނުމާއި ޤަވާޢިދުތައް ބަޔާންކުރެވިގެން ދަންނަވާލެވެއެވެ. ޤަވާޢިދު ޙާލަތްތަކުގެ ޤާނޫނުގައި ވަރިކުރުމުގެ ނިޒާމު ޤާނޫނީ ދުވަސްތަކުގައި ހުރި

3- ދުކްތޫރު ސަޢީދު ރަމަޟާން އަލްބޫޠީ އިސްލާމިއްޔާ ޞަފްޙާ 22
ޞަފްޙާ 1

ހިލާފުވެއް އަހަރެމެން ދެކެވީއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ފާނުގެ ހިލާފުވުމަކީ އާޚިރަތުގެ ނިޔާ ހިލާފު ގޮތެއް އުމަރުގެފާނުގެ އިޖުތިހާދު ކުރައްވިއެވެ.[4]

ދެވަނައީ:- الله سبحانه وتعالى ހުކުމްކުރުމަށް މުޠުލަޤުވެރިކަމުގައި ޙައްޤުވެގެންވުމެވެ.

الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވައި އަންގަވާފައިވެއެވެ. {إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ}[5] އެކަލާނގެ އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ކަންތައް އަމުރުކުރެއްވި، އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ رسول الله ﷺ ގެންގުޅުއްވި ކަންތައްތަކެއް ބަލައިގެން ގެނައުމަށް ކާންވާ ބަޔަކު ހުރިހާ ކަމެއްގައި ބަލައިގަންނަން ޖެހޭނެއެވެ. އަމުރުފުޅުތަކުގެ އަމާނާތް الله سبحانه وتعالى ގެންގުޅުއްވާފައިވަނީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް އެއީ ޖާމިޢުގެ މައިބަދަ ފުރިހަމަ އިސްލާމީ މުޠުލަގުވެގެން ބޭނުންކުރާނެއެވެ. ފުރުޤާނުގައި މިޝަރީޢަތް މުޚާޠަބުކުރުމަށް ދުނިޔޭގެ އެއްސަލާމް އަދި {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ} އަދި {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا} رسول الله ﷺ ރިސާލަތު އަހަރެމެންނާ ހަވާލު ކުރިހަމަ ގޮތުގައި ފުރުޤާނީ ގޮތުގައިވެއެވެ. އެކަމަށް ހެކިވާގޮތެން الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. {الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا}[6] އަދި މުއުމިނުންގެ ޖަމާޢަތުގެ ކުރުގައި ނަބިއްޔާކަލުންގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ބަޔާންވައި الله سبحانه وتعالى އަމުރުކުރައްވާފައިވެއެވެ. {فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ}[7] މިގޮތުން އުއްމަތުންނަށް އިސްލާމް އަންގަވާގެ ކަންތަކެއް އަމުރުފުޅުއްވާ ވަޙީއަށްޓަކައިކަމަށްވުރެ އުޚުރުވީގެ ނަބީގެ رسول الله ﷺ އުއްމަތުގެ އަންގަވާ ހުކުމަތަން އެއްޗެއްގެ މަސްއޫލިއްޔަތު އުފުލައިދިނުމަށްވާ މިޚުރަކަމެވެ.[8]

[4]- ކުރީގެ ހަވާލާ

[5]– سورة يوسف 40 މާނައީ:- "اللّه އަށް މެނުވީ حكم ކުރެއްވުމެއްނުވެއެވެ."

[6]– سورة المائدة 03 މާނައީ:- "މިއަދު، ތިޔަބައިމީހުންގެ دين، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފުރިހަމަކޮށްދެއްވީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފުރިހަމަކޮށްދެއްވީމެވެ. އަދި إسلام دين ތިޔަބައިމީހުންނަށް دين އެއްކަމުގައި، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންފީމެވެ."

[7]– سورة الأعراف 06 މާނައީ:- "ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންގެ ގާތަށް رسول ން ފޮނުއްވި މީހުންނާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ سؤال ކުރައްވާނެމެވެ. އަދި رسول ންނާވެސް، ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ سؤال ކުރައްވާނެމެވެ."

[8]- ދުސްތޫރު ސަޤާފީ ރަމަޟާން އައްދަރުސުލްއޫލާ އިސްލާމިއްޔާ ޞަފްޙާ 23 - 25

ބިންވަނީ:- ވެރިޔަކު ހިޔާރުކުރުމަކީ އުންމަތަށް ނުވަތަ ރައްޔިތުންނަށް ހާއްސަވެގެންވާ ކަމެއްކަމާއި، ވެރިކަން ހިނގާގޮތާއި، އެވެރިކަމުގެ ތަފާސީލުކަންކަން ބަލައި އިރުޝާދު ދިނުމަކީ ރައްޔިތުންނަށް ލިބިގެންވާ ޙައްޤެއްކަމެވެ.

މިޤާޢިދު ބިނާވެފައިވަނީ {الأمة مصدر السلطات} މާނައީ:- "ރަޢިއްޔަތުގެ ބާރުވެރިކަން އަންނަނީ ރައްޔިތުގެ ކިބައިންނެވެ. އެއުންމަތާއި އެބައިމީހުންގެ ކިބައިގައެވެ." މިބުނުމުގެ މަޢުނާއެވެ. އިސްލާމީ ވެރިކަމެއްގައި ވަލިއްޔުލްއަމްރު އުމޫރުގެ އަމީރަކީ الله سبحانه وتعالى މަސްއޫލިއްޔަތު އަރުވާލެއްވިކަމެވެ. އަދި އެހާ ދާއިމަން އެކަމުގައި ބަސްދެވިގެންވާ މީހެކެވެ. އެހެންކަމުން ޢާންމުން ބަރާބަރު ކުރައްވާފައިވާކަމެއް ކަލޭގެފާނު ވަކި ހައިސިއްޔަތަކުން ވަކިވެގެން ނުވާކަމެވެ. الله سبحانه وتعالى ސުލްޠާނުން ނުވަތަ ރައްޔިތުގެ ވެރިޔާއަށް ބަޔަކުތަކާއި، އެހެން ޢިލްމުވެރިންނާއި، ސުލްޠާނުންނަށް ކަނޑައެޅުމާ ތަކެއް ދޭކަމެވެ. އަދި ޝަރީޢަތް ޤާނޫނާއި، ސުލްޠާނުގެ ބާރު ކަންކަން ހިމެނިގެން ވަކިކަމާ ޙަވާލުވެވޭކަމެވެ. އަދި އިތުރުން މަސްޢޫލުކުރާން ޤާނޫން އަދާކުރުމުގެ ތެރެއިން އެކަމެއްގެ ހަރުދަނާކަން ކަނޑައެޅިގެންވާކަމެވެ. ކަނޑައެޅުމުގެ ޤަވާޢިދު ދިނުމުގެ ބާރު ސިޔާސީ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކާއި ބެހޭ ޤަވާޢިދުތަކުގެ ތެރެއިން އެބައިމީހުން އިސްތިޢުމާލުކުރުމަށް ބާރުލިބިގެންވާކަމެވެ. ބަރާބަރަށް އަމަލު ކުރުމަށް ހިމެނޭ ކަންކަމުގެ ސުލްޠާނުން ހަމައެކަނި ސުލްޠާނުގެ ރައްޔިތުން ސުލްޠާނުގެ ބާރު ތަންފީޒުކުރުމެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ވެރިކަމެއް ޤާނޫނީ ޙައިޘިއްޔަތުން ހިނގާ ކަންކަން ނިންމުމުގެ ބާރުގައި ހިމެނެއެވެ. އަދި އެއީ ޝޫރާ ހުކުމްކުރުމުގެ ތެރެއިން ވާކަމެވެ.[9]

އިސްލާމީ އުންމަތުގައި ވެރިޔާއަކީ ރައްޔިތުން އިޚްތިޔާރުކުރާ މީހެއްކަން رسول الله ﷺ ގެ ސުންނަތުގައި ވެއްޖެކަމުން ވެރިކަމުގެ އުފެދުން ހިމާޔަތްކުރާ ވަކި ބައިވަރު ގޮތްތަކެވެ. އަބޫބަކުރު ﵁ އަށް މުހާޖިރުންނާއި އަންޞާރުން ބައިޢަތު ހިފައި އެކަށީގެން ފުރަތަމަ ޚަލީފާއަކަށް އަދާކުރުމުގެ ތެރެއިން ޚިޔާރުކުރިއެވެ. ވެރިޔާ ހޮވުމަށް ބައިޢަތު ހިފުން ސުލްޠަ ރައްޔިތުން ކުރުން ޚިލާފަށް ވެރިކަމުގެ އުޞޫލު މުޤައްރަރުކަމެވެ. މިބުނުމުގެ ދަލީލަކީ އަބޫބަކުރު ﵁ އަށް ބައިޢަތު ހިފުންގޮތް ފުރިހަމަވެ.[10]

9- ކުރީގެ ޞަފްޙާ 25 - 27

10- ޖަޒީރާއިން ސުލްޠާނީ ނިޒާމު ހިމާޔަތް އިސްލާމީ ޤަވާޢިދާ ޞަފްޙާ 52 - 53

ޞަފްޙާ 3

1.1 – އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމުގެ ތަޢާރަފު:-

1.1.1 - الله سبحانه وتعالى އަންގަވާފައިވާ ގޮތުގެމަތިން ޙުކުމްކުރުމުގެ ގޮތުގައި ހުކުމް ކުރުން:-[11]

އެބަހީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ތަންފީޛުކުރުން ލާޒިމުކަމެވެ. މިއީ އިސްލާމީ ދައުލަތެއްގެ އަސާސީ ރުކުނުތަކުގެތެރެއިން އަސާސީ ރުކުނެކެވެ.[12]

الله سبحانه وتعالى އަންގަވާފައިވާގޮތަށް ޙުކުމްކުރުމުގެ ނިޒާމުކުރުމަކީ އިސްލާމީ ދައުލަތެއްގެ ރުކުނުތަކުގެތެރެއިން ރުކުނެއް ރުކުނުކަމެވެ. الله سبحانه وتعالى رسول الله ﷺ އަށް އަމުރުކުރައްވައި ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. {وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ}[13] އަދި ޔަހޫދީންގެ ނަޞާރާއިންނަށް އަމުރުކުރައްވައި الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. {إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَاةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا} {وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ الْإِنْجِيلِ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ}[14] މިއާޔަތްތަކުން ދަލީލުކުރަނީ ހުކުމްކުރާ އެއްޗަކީ ހުކުމްކުރުމުގައި އެކަން ގަވާއިދާކަން ދެނެގަނެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ ހުކުމުން ހުކުމްނުކުރުމަކީ ޤާނޫނުގެ އަޞްލުގައާއި، އެއީ އުޞޫލުތަކުގައިވާ ސިޔާސަތުގައި އަސާސީވެރިކަމާ ކަން އަންގަވައި ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. {وَأَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ

---

[11]- ނިޒާމު އަލްއިސްލާމީ ފީ އިސްލާމް ޞަފްޙާ 72 -73

[12]- މުޙައްމަދު އަސްޢަދު ދަފްތަރީސިޔަދު އެކު ސްޓަޑީ އެންޑް ގަވަރމަންޓް އިން އިސްލާމް ޞަފްޙާ 34

[13]– سورة المائدة 48 މާނައީ:- "އަދި މިޤުރްއާނުގެ ކުރީގައި ކީރިތި ފޮތްތަކުގެ حق ގޮތުގައި ކަށަވަރުކޮށްދޭ ފޮތް ތިބާއަށް ބާވައިލެއްވީމެވެ. އަދި މިފޮތުގެ ތެރޭގައި ނާޒިލުކުރެއްވި ކީރިތި ފޮތް ބަލަހައްޓާ ރައްކާތެރިކުރާ ފޮތް ކަމުގައެވެ. ފަހެ، الله ބާވައިލެއްވިގޮތަށް حكم ކުރޭ، އެމީހުންގެ މެދުގައި، ކަލޭގެފާނަށް حكم ކުރައްވާށެވެ! އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސްފައިވާ حق ގާތު خلاف އަށް އެމީހުންގެ އެދުންތަކަށް ކަލޭގެފާނު تبع ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!"

[14]– سورة المائدة 47، 44 މާނައީ:- "ހަމަކަށަވަރުން، މިޤުރްއާނުގެ ކުރީގައި تورات ބާވައިލެއްވީމެވެ. އޭގައި ތެދުމަގާއި، އަލިކަން ވެއެވެ. ކިޔަމަންތެރިވެގެން ތިއްބެވި ނަބިއްޔުންނާއި، ربّانى ން (އެބަހީ: يهودى ންގެ އަޅުވެރިން) ނާއި، يهودى ންގެ علم ވެރިން، އެފޮތުން يهودى ންގެ މައްސަލަ حكم ކުރައްވަތެވެ."

"إنجيل ގެ أهل ވެރިން އެ إنجيل ގައި الله ބާވައިލައްވާފައިވާ حكم ން حكم ކުރާހުށިކަމެވެ! އަދި الله ބާވައިލެއްވި حكم ން حكم ނުކުރާމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެމީހުން އެއީ ހަމަ فاسق ންނެވެ."

عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ } { أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ}[15]

1.1.2 – **ރައްޔިތުން:-** ދައުލަތުގެ ނިޒާމު ތަންފީޒުކުރާނޭ ރައްޔިތުންނެތި ދައުލަތެއް ނުހުންނާނެވެ. އިސްލާމީ ދައުލަތެއްގައި އަސްލަކީ އެދައުލަތުގެ ރައްޔިތުންނަކީ މުސްލިމުންކަމުގައިވުމެވެ. އެހެންނަމަވެސް ޣައިރުމުސްލިމުންވެސް އެދައުލަތުގައި މުސްތައުމިނުން ނުވަތަ ޛިންމީންގެ ގޮތުގައި ތިބެވިދާނެއެވެ.[16]

1.1.3 – **ދާރެއް ނުވަތަ އިޤުލީމެއް އޮތުން:-** ދާރަކީ މުސްލިމުން ދިރިއުޅޭ އެތަނެއްގައި ދައުލަތުގެ އިންތިޒާމުތައް ފުރިހަމަކުރެވޭ ބިމެވެ. މިބައި ދެބަޔަކަށް ބެހެއެވެ. އެއީ ދާރުލް އިސްލާމް އާއި، ދާރުލް ކުފުރެވެ. ދާރުލްކުފުރު ދެބަޔަކަށް ބެހެއެވެ. އެއީ ދާރުލް ޙަރުބާއި، ދާރުލް ޢަހުދެވެ.[17]

1.1.4 – **އުލިލް އަމުރު ނުވަތަ ވެރިޔަކު ހުރުން:-** رسول الله ﷺ އަންޞާރުގައި އަމުރުވެރިޔަކު ހުރުމަކީ ޟަރޫރީކަމެކެވެ. އެބަހީ އެއީ ޟަރޫރީ ސާބިތުވެފައިވާކަމެކެވެ. އަދި ޤުރުއާނުގެ ނިސްބަތުން، އިމާމުން ދީނުގައި ވެރިން ހިމެނޭ.[18] الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވައި އަންގަވާފައިވެއެވެ. {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ}[19] އަދި މާތްވެގެން ވަޙީކުރައްވާ އަންގަވާފައިވެއެވެ. {وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ

---

[15]- سورة المائدة 49، 50 މާނައީ:- "އަދި الله ބާވައިލެއްވި ގޮތުގެމަތިން حكم ނަ ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ކަލޭގެފާނު حكم ކުރައްވާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އެދުންތަކަށް ކަލޭގެފާނު تبع ވެވަޑައި ނުގަންނަވާށެވެ! އަދި الله، ކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި ބައެއް آية ން ކަލޭގެފާނު އެއްކިބާކޮށްލައިފާނެކަމަށް އެމީހުންނާމެދު ރައްކާތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ! ފަހެ، އެމީހުން ފުރަގަސްދީފިނަމަ، ކަލޭގެފާނު ދެނެވޮޑިގަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله އިރާދަކުރައްވަނީ، އެމީހުންގެ ބައެއް ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން، އެމީހުންނަށް عقوبات ދެއްވުމަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ގިނަބައިމީހުންނީ فاسق ންކަން ކަށަވަރެވެ."

"ފަހެ، އެމީހުން އެދުނީ ޖާހިލިއްޔާގެ حكم ހެއްޔެވެ؟ يقين ކުރާ ބަޔަކަށް الله އަށްވުރެ حكم ކުރުމުގައި ރަނގަޅީ ފަހެ ކާކުހެއްޔެވެ؟"

[16]- ނިޒާމު އައްސިޔާސާ ފިލް އިސްލާމް ސަފްޙާ 75 -78

[17]- ނިޒާމު އައްސިޔާސާ ފިލް އިސްލާމް ސަފްޙާ 79 -81

[18]- ނިޒާމު އައްސިޔާސާ ފިލް އިސްލާމް ސަފްޙާ 81

[19]- سورة النساء 59 މާނައީ:- "އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކިޔަމަންތެރިވުން، الله އަށް ކިޔަމަންވާށެވެ! އަދި رسول ގެފާނަށް، ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ތެރެއިން ވެރިންނަށްވެސް ކިޔަމަންވާށެވެ!"

وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ}[20] މުފައްސިރުން އުލިލްއަމްރި ގެ މާނައާމެދު ޚިލާފުވެފައިވެއެވެ.[21] އިބްނުޢައްބާސްއާއި، ޖާބިރު رضي الله عنهم ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އެއީ މުސްލިމުންގެ ޢުލަމާއިން ދީނުގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި ފިޤުހުވެރިންނެވެ. އަބޫހުރައިރާ رضي الله عنه ވިދާޅުވީ އެއީ އަމުރުވެރިންނާއި، ގަވަރުނަރުން ކަމުގައެވެ. އަބޫބަކުރު، ޢުމަރު رضي الله عنهم ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އެއީ ޢިލްމުވެރިން ކަމުގައެވެ. އެބަހީ އެއީ ފަޤީހުންކަމުގައެވެ. މުހާޖިރުންނާއި އަންޞާރުން ވިދާޅުވީ އެއީ އަޞްޙާބުން ކަމުގައެވެ. އެބަހީ ކިޔަވަންތެރިންކަމުގައެވެ. މުސްލިމުންގެ ވެރިންނަށް ތަބާވުން ވާޖިބުވާކަން ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެގޮތުން އަލްޙަދީޘް:- ފުރަތަމަ ޙަދީޘް ރިވާވެގެންނެވެ އަބޫހުރައިރާ رضي الله عنه އަށެވެ. މިކަމާބެހޭގޮތުން رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ ހަދީޘްފުޅެއް ކަށަވަރުވެއެވެ. އަލްޙަދީޘް:- އެކަމު ފުރަތަމަ ޙަދީޘްފުޅުގައި އުފަލުގެން އަބޫދަރް ޣިފާރީ رضي الله عنه އަށެވެ. އަދި އަބޫހުރައިރާގެ ރިވާވެގެން މިކަމާބެހޭގޮތުން رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ ހަދީޘްފުޅެއް ކަށަވަރުވެއެވެ. އަލްޙަދީޘް:- ވިދާޅުވުން އެކަމު ފުރަތަމަ މަޝްހޫރުވެ ވަޢުދުގެންނެވި ބާރަފިޔާ ޢިލްމުން އަޅުގަނޑުބޭފުޅެވެ.[22]

1.2 – އިސްލާމީ ވެރިކަމެއް އޮތުމުގެ ބޭނުން[23]

ކޮންމެ ދައުލަތެއް ވެރިކަމުގެ ނިޒާމުގެ ބޭނުމަކީ އެއް އުސޫލަކާ ބައި ޙަރަކާތްތެރިވެއެވެ. އެގޮތުން އަންނަނިވި މާއްދާ މާނަގެ ވެއެވެ. ﷲ سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. {الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ

[20]- سورة النساء 83 މާނައީ:- "އަދި، އެމީހުންނަށް ރައްކާތެރިކަމުގެ أمان ކަމުގެ ނުވަތަ ބިރުވެރިކަމުގެ ޚަބަރެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެމީހުން އެކަން ފަތުރައިލައެވެ. (އެބަހީ: ހަނގުރާމައިގައި نصر ލިބުނު ނުވަތަ ބަލިވުމުގެ ޚަބަރު) އަދި خبر އެއް އެމީހުންނަށް ލިބިއްޖެނަމަ އެކަމެއް (އެންމެން ކުރިއަށް) ފަތުރާލައެވެ. އަދި رسول އާއި އަމުރުވެރިންނަށް އެމީހުން އެކަން ރައްދުކުރިނަމަ، އެއިން ބަޔަކު أمر ވެރިންގެ މާނަ އަކީ އެމީހުން ތަޙުޤީޤުކޮށް ބަލަން، އަދި ޙަޤީޤަތް حقيقة ދެނެގަތުމުގެ ބާރު ހުރި މީހުން، އަދި އެއަށް އެންގުމުގެ ކަން ކަށަވަރުވިއެވެ."

[21]- ކުރީގެ ހަވާލާ ސަފްހާ 72

[22]- ކުރީގެ ހަވާލާ 72- 73

[23]- ސައްޔިދު ޢަބްދުﷲ އަލް މައުދޫދީ "އިސްލާމިކް ލޯ އެންޑް ކޮންސްޓިޓިއުޝަން" އިސްލާމިކް ޕަބްލިކޭޝަން ސަ 183 – 184

أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ}[24] މިއާޔަތުން ދަލީލުވޭ ވެރިޔާއާއި، ވެރިކަމާއި، ވެރިކަން ހިންގުމުގެ ނިޒާމުގެ އަސާސީ ސިފަތައް ބަޔާން ކޮށްދެއެވެ. ހަމައެކަނި މިއާޔަތް އިސްލާމީ ވެރިކަމުގެ ޖަވުހަރާއި، އާދެވޭ ތަރުތީބުވެގެން ދޭހެއެވެ. ވެރިކަމުގެ ބާރާއި ހުރި الله سبحانه وتعالى ދެއްވުމުން އަންނަނިވި ގޮތަށް ޢަމަލު ކުރާ މީހުންނަ އެކަލާނގެ މަދަދާއި، އިނާޔަތްތެރިކަން ލިބިގެންދެއެވެ.

1. އިކާމަތުގެ އުޅުމަ މީހުން ބާރުވެރި ކުރެއްވުމުން އިއްޒަތާއި ތަމްކީނާ ވެރިކަމުގެ ދާއިމަކަމުގެ، އެނގޭ ނަފްސު ހަރްސު މުސްލިމުންގެ ދިރުމު، ހަމައެކަނި މަޤު ޤުދުރަތު الله سبحانه وتعالى ކުރުގެއި ބަލައިގަން، ކިބުރާއި ބޮޑާކަމުން ދުރުވެ، ހެޔޮފުރުޅު މީހުގެ ގޮތުގައި ހުރުމުގެ މިސްކީންކަން ނަމާދު ޤާއިމް ކުރުން ގޮތްބާވައި ފަރުވާ މީހުން.

2. الله سبحانه وتعالى އުޅުއްވައިމީހުން ބާރުވެރިކުރެއްވުމުން އުޅުއްވައިމީހުންގެ ދުނިޔާއި، ވަސީލަތްތައް މަޤުބޫލުގެ ގެދުރާއި، އުމްރާނާއި، އިޤްތިޞާދީ ކުރިއެރުމާއި، އުފަށް ވެރިކަން ހާސިލުކުރުމަށް ޚަރަދުކުރަ، މިޢުރާޖުގެ ޖަމާޢަތް ބާޑު އިންޞާފުވެރިކަން ހަމަޖެހުމުގެ، ބަދަލުވުމުގެ، ހުރި އެއްގޮތަކަށް ދުނިޔަލް ޖަމާޢަތް ޚަރަދުކުރުމަށް ކަންކަން އަދާކުރާ މީހުން.

3. ދީނުގޮތުގެ ބާރުވެރިކަން މުސްލިމުންނަށް މަސްއޫލުކަމާއި، ޒިންމާދާރުކަން ގޮވާ ޒިންމާދާރުކަމަކީ މަޤުބޫލުކުރަން ބޭނުން ކުރާމީހުން. މިއީ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ އަސާސީ ބިނާވެ.

މިދަންނަވާ މަޤުބޫލުކަމުގެ އިތުރުން އިސްލާމީ ވެރިކަމުގެ އަސާސީ މަޤުބޫލު މުސްލިމުން އެއްބައިވަންތަ ކުރުމުގެ ޒަވާއިދު ކަށައަޅާފައިވާ ގޮތް ހަމަޖެހިފައިވެއެވެ.[25] الله سبحانه وتعالى ވަޙީކޮށްވައިފައިވެއެވެ. {وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ

---

[24]– سورة الحج 41 މާނައީ:- "އެއުރެންނީ، ބިމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއުރެން ބާރުވެރިކުރައްވައިފިނަމަ، ނަމާދު قائم ކުރާ، زكاة ދޭ، ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރާ، ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރާ އެއުރެންނެވެ. ކަންކަމުގެ ނިމުންވަނީ الله އަށެވެ."

[25]– މުޙައްމަދު އަސްޢަދު ދަރުބިރުސޫޒީ ... އިސްލާމް ސަފްޙާ 30

مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ} {وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ}[26]

އިސްލާމީ ދައުލަތެއްގެ ބޭނުން ވާހިސާބަށް ނިޒާމުތަކުގައި ނުބެހެއެވެ. އިސްލާމީ ދައުލަތެއްގެ ބޭނުން ފުދޭވެ އިތުރުވެގެންވެއެވެ. މިގޮތުން ޢަދުލާއި އިންސާފާއި، ޝޫރާއާއި ދުސްތޫރު ޙައްޤު ފުރުޞަތު އަދި މިންނުވެސް ޢަމަލީ ވަންތަކަން ހަރަކާތްތެރިވެސް ހިމެނެއެވެ. މިސްރަކުންގެ ގުދުރަތި އަދުވަސްރަކަން ހާއިލު ކުރުމަކީވެސް އިސްލާމީ ދައުލަތެއްގެ މަޤްޞަދެވެ.[27] الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. {إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ}[28] މިކަމަށް އެބަޔަކު ނަބަވީ އިޖުތިމާޢީކަން ހޯދައިދިނެވެ. رسول الله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމުގައިވެއެވެ. {الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا}[29] އަދިވެސް ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. {لمسلم أخو المسلم لا يظلمه ولا يسلمه. من كان في حاجة أخيه كان الله في حاجته ومن فرج عن مسلم كربة فرج الله عنه بها كربة من كرب يوم القيامة، ومن ستر مسلمًا ستره الله يوم القيامة}[30] މިއަދުވަސްރަކަތުގެ ހައްސާސް ބައިގަ ކޮބައިތޯ؟ ހަމައަށްވެސްނުވެސް އިސްލާމް ދައުލަތުފުށުން ދައުލަތްތަކުގެ ސިޔާސީ ގުޅުންތަކަން ބޭނުމުގަ "ސަބަބެއް ފުރުތު/raison d'être" ކަމުގައި ބެލެވޭތޯބާއި ނުވަތަ ވަޒީފާއާއި ގުޅޭ ކަމުގައި

---

[26]- سورة آل عمران 104،103 މާނައީ:- "މިއަޅުގަނޑުމެން އެންމެން الله ގެ دين ގައި ހިފަހައްޓާށެވެ! އަދި، ވަކިވަކި ނުވެހުރާށެވެ! އަދި، الله މިއަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްވި نعمة މިއަޅުގަނޑުމެން ހަނދުމަކުރާށެވެ! އެބަހީ، މިއަޅުގަނޑުމެން عداوة ތެރިން ކަމުގައިވީހިނދު، އެކަލާނގެ މިއަޅުގަނޑުމެންގެ ހިތްތައް އެކުވެރި ކުރެއްވިއެވެ. ދެން، އެކަލާނގެ ދެއްވި نعمة ގެ ސަބަބުން މިއަޅުގަނޑުމެންނި أخ ބޭބެއް ކަމުގައި ވެއްޖެއީމުއެވެ. އަދި، މިއަޅުގަނޑުމެން ނަރަކައިގެ ވަޅުގަނޑެއްގެ ތޮށިގަނޑުމަތީގައި ވީމުއެވެ. ދެން، އެކަލާނގެ މިއަޅުގަނޑުމެން އެއިން سلامة ކުރެއްވިއެވެ. الله، އެކަލާނގެ آية ތައް މިއަޅުގަނޑުމެންނަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވަނީ، އެގޮތުގައިންނެވެ. (އެއީ) މިއަޅުގަނޑުމެން ތެދުމަގު ލިބިގަތުމަށްޓަކައެވެ."

"ހެޔޮކަމުގެ މަގަށް ގޮވާ، އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރާ، އަދި ނުބައިކަންތައް ނަހީކުރާ ބަޔަކު މިއަޅުގަނޑުމެންގެ ތެރެއިން ވާންވާނެއެވެ! އެއުރެންނީ ހަމަ، ދިންނަވާނާ މީހުންނެވެ."

[27]- މުޙައްމަދު އަސްޢަދު ދުފިރިންސިޔާލާ ކޮށް ސުލްޠާނު އެކްޗި ގާނޫނުވެރިން އިން އިސްލާމް ސަފްހާ 30

[28]- سورة الحجرات 10 މާނައީ:- "مؤمن ން ވާކަންނަކަނަވީ، أخ ބޭބެއް ކަމުގައެވެ."

[29]- ސަޙީޙު މުސްލިމް 2446 މާނައީ:- "މުއުމިނުންނީ ބިނާއެއްފަދަ އިން އެއްބައިއަކު އަނެއްބައިއަކަށް ގުޅިގެން ދުރުހުރި ބާރުދޭއެވެ."

[30]- ޞަޙީޙު މުސްލިމް މާނައީ:- "މުސްލިމަކީ އަނެއް މުސްލިމާގެ އަޚެކެވެ. އޭނާ އޭނާގެ އަޚާއަށް އަނިޔާވެރިއެއްނުވާނެއެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިވުމަށް އޭނާ ދޫކޮށްނުލާނެއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ އަޚާގެ ކާރިޔާއެއް ފުއްދައިދިނީމަ الله سبحانه وتعالى އޭނާއާގެ ކާރިޔާއެއް ފުއްދައިދެއްވާނެއެވެ. އޭނާގެ އަޚާގެ ހިތާމައިން މުސްލިމަކު ފުއްދައިދިނީމަ الله سبحانه وتعالى ޤިޔާމަތްދުވަހުގެ މުސީބާތުން މުސީބާތެއް އޭނާއާގެ ހިތާމައިން ފުއްދައިދެއްވާނެއެވެ."

މިއަދުވަސްތަކަށް ނުބެލެވެއެވެ. ހާދިރުން ޖަމްޢުކުރާފަދަ އަދުވަސްތަކާދެކޭ ހަދީޘް މުއުމިނުންގެ އަދުވަސްތަ

ކަމުގެ ސިފަތަކާއި ތަފާތު ކަމުގައެވެ. މިކަމަށް އިސްލާމްދީނުގައިވާ رسول الله ﷺ

ބަރީޢުވުމުގެ ކަމާ ފަދައިފުމެވެ. {لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ يَفْتَخِرُونَ بِآبَائِهِمُ الَّذِينَ مَاتُوا إِنَّمَا هُمْ فَحْمُ جَهَنَّمَ أَوْ لَيَكُونَنَّ أَهْوَنَ عَلَى اللَّهِ مِنَ الْجُعَلِ الَّذِى يُدَهْدِهُ الْخِرَاءَ بِأَنْفِهِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَذْهَبَ عَنْكُمْ عُبِّيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ إِنَّمَا هُوَ مُؤْمِنٌ تَقِيٌّ وَفَاجِرٌ شَقِيٌّ النَّاسُ كُلُّهُمْ بَنُو آدَمَ وَآدَمُ خُلِقَ مِنْ تُرَابٍ}[31] ވަރަށްއާދޭގެ ފަތްސަފާއަކީ އިސްލާމް

އިސްލާމްދީނުގެ މިއަދުވަސްތަކުގެ ތަރައިން ހިމެނޭ އޮންމެން ހަދަހަމަކަމުގެ ފަތްސަފާއާއި

ހާޒިރުކަމުގެއެވެ. ޔަޤީނީ ފުރާނާގެ ސުލްތަނުގެ އަރިވައި އެއްބައިވަންތަ ކަމަށް ފިޔަވައިގެން ހުރިހާ

މީސްތަކުން ކުލަވެއް ނަސްލުވެރިކަމުން ދިޔާތީ ސިފައެއްގައި އެންމެނަށް އަޚުންކަމުގައި

ވެގެންދިޔުމެވެ.[32]

1.3 – ޢަރަބި ޖަޒީރާގެ ގަބީލާތައް:-

މުސްލިމުންގެ ތާރީޚުން ހުންނަ ޢިލްމުވެ އެއިލްމާގެ ރައްޔިތުންނަށް ވަކިކަންތައްތަކެއް ކަނޑައެޅުނު ގަބީލާ

ވެފައިވާކަމުގެ ވާހަކައެވެ.[33] މިގޮތުން އިލްމާގެ ގަބީލާތައް ތަފާތުވެ ދެބައިކަމަށް ބައެއް އިލްމުވެރިން

ބައްސަވައެވެ. އަނެއްބައިކަމުގެ ޒާތުގެ 10 ގަބީލާއެއް ބާރަށްކުރައްވައެވެ.[34]

އަސްލީ ގަބީލާތަކާއި، ފަރުޢީ ގަބީލާތަކެވެ. **އަސްލީ ގަބީލާތައް** ވިޔަގައި ހިމެނޭ ދިން ޒާތީ

ކަރުމާއި، ދަނޑިވަރަކާއި ވިޔަގައި ދުނިޔަވީ ސިފާސަތު ޒާތީކަރުމެވެ. **ފަރުޢީ ގަބީލާތައް ވިޔަގައި**

ރައްޔިތުންގެ ބައިވެރިވުން ރައްކާތެރިވާ ބަދަލުކުރުމާއި، ޝަރުޢީ ހަމަތަކުގެ މަޢުލޫމާތު

އެވަސަރު ރަގަޅުކުރުމާއި، ދައުލަތުގެ މަޤާމުތަކަށް އެކަމަށް ކުރިހަމަވާލުން އިސްލާހުކުރުމާއި، އަދި ބަލާ

[31]- ޢަލިއްބުނު ތިރުމިޛީ ރިވާޔަތްކުރައްވާ ޙަދީޘް ސަޙީޙް ހަސަން ޙަދީޘްއެކެވެ "އެބައިމީހުންގެ މަރުވެފައިވާ ކާބަފައިން ނިސްބަތްވާގޮތުން ފަޚުރުވެރިވެ

ވަރިކަން އެބައި މީހުންގެ ތޮއްޓާގެ މައްޗަށް ފަޚުރުވެރިވުމާއެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ ހަޒްރަތުގައި ޖަރާސީމެއް ކަހަލަ

ދުވަހީ އަހަރުވެރިވުމަށްވުރެ އެބައިގެ ދަރަޖަ ނިކަމެތިވެގެންވެއެވެ. ޖާހިލިއްޔާގެ ޢަޞަބިއްޔަތު ނުވަތަ ކާބަފައިން ދުރުކޮށް ފަޚުރުވެރިވުން

އުވާލައްވައިފިއެވެ. މުއުމިނުންނަކީ ހެޔޮވެ ތަޤުވާވެރިންނެވެ. ނުވަތަ އަދި ފާސިޤުންނަކީ ބަދުބަޚުތުންނެވެ. ހުރިހާ އިންސާނުން އާދަމުގެ ދަރިއެއްކަމެވެ.

އާދަމްގެފާނު ހެއްދެވިގެންވަނީ ވަލިންނެވެ.

[32]- މުޚްތަޞަރު އަސްއަދު ދަފްތަރުސިފަތު އޮތް ސުޢޫދު އެންޑް ގާތުންމެން އިން އިސްލާމް ޞަފްޙާ 30 – 33

[33]- އިމާމަތުލް ޢަސްރާ އިންދަ އަރަބުއަސްސުންނަތި ވަލްޖަމާޢަ ޞަފްޙާ 334 – 374

[34]- މައްސޫޢާތުލް ފިޤްހިއްޔާ ލިޖަރަމުލް އައްޒާލް ވައްޝަޢުންލް އިސްލާމީ – ކުވައިތު ދައުލަތު 25 ޞަފްޙާ 304، 305 / އަލް އިސްލާމް ވައްލް ޝައުބާ އައްސިޔާސިއްޔާ އަބޫޒުހްރާ ޒުހުރާ ޒާހިރު ޞަފްޙާ 162، 161

މުއުމިނުން އަމިއްލަފުޅުން އައްޔަންކުރެވިފައިވާ ވެރިން ކަންކަން ހިނގާގޮތް ބެލުމާއި ރައްޔިތުންގެ

ހާލުބެލުމާއި، ރައްޔިތުންނަށް ހިދުމަތްކުރުމާއި، ނަސޭހަތްތެރިވުމާއި، އެބައިމީހުންގެ ޙައްޤުތައް

ފުއްދުމުން އެހީތެރިވުމާއި، ރައްޔިތުންނަށް ނަމޫނާ ދެއްކުން އިމާމާ އަޚްލާގުތަކުން ހައްދުމަކާގޮތަށްވާ

ހިމެނެއެވެ.

މުސްލިމުންގެ ވެރިއަކަށް ނުވަތަ އަމުރުވެރިއަކަށް އިޚްލާޞްތެރިވެ އެމީހަކަށް ރައްޔިތުންނަށް ޚިޔާނާތްތެރިވެ

ނުފުއްދާނަމަ އެމީހަކަށް ސުވަރުގެ ނުވަދެވޭނެކަމުގެ އިންޒާރު رسول الله ﷺ ދެއްވާފައިވެއެވެ.[35]

1·4 - އިސްލާމީ ދައުލަތެއްގައި ޤައުމުގެ ވެރިޔާގެ ޙައްޤުތައް:-

ވެރިޔާ ރައްޔިތުންނަށް އަދާކުރަންޖެހޭ ޙައްޤުތަކެއް ވާފަދައިން ރައްޔިތުން ވެރިޔާއަށް އަދާކުރަންޖެހޭ

ޙައްޤުތަކެއްވެއެވެ. އިސްލާމްދީން ވެރިޔާގެ ޙައްޤުތައް ބަޔާން ކުރައްވާފައިވާ އިރު ތިންކަމެއް

ބަޔާންކުރައްވައެވެ. އެއީ އޭނާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމާއި، ނަޞޭޙަތްދިނުމާއި، ނަޞޭޙަތްތެރިވުމެވެ.[36]

މިޙައްޤުތަކުގެތެރެއިން ބައެއް ޝަރުޢުން ވެރިކަމުގައި ދެމިހުރުމުގެ ޙައްޤު އިތުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި

މާލީޙައްޤު ހިމަނުއްވައެވެ.[37]

1·4·1 – ކިޔަމަންތެރިވުން:-

الله سبحانه وتعالى އަށް އުރެދުމެއްނުވާ ކަންކަމެއްގައި ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންވާންޖެހެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް

އުރެދުންވާކަމެއްގައި އިންސާނަކަށް ކިޔަމަންތެރިކަމެއް އަދާކުރުމެއްނެތެވެ. މިޙައްޤުގެ މައްޗަށް

ދަލީލުކުރަނީ އަންނަނިވި އާޔަތުންނެވެ.[38] އެހެން ޙަދީޘެއްގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ސިއްރާއި ފާޅުގައި

ވެރިޔާއަށް އުރެދުމެއްނުވާ ކަންކަމުގައި ކިޔަމަންތެރިވާންޖެހެއެވެ.[39]

---

[35] – مَا مِنْ عَبْدٍ يَسْتَرْعِيهِ اَللَّهُ رَعِيَّةً, يَمُوتُ يَوْمَ يَمُوتُ, وَهُوَ غَاشٌّ لِرَعِيَّتِهِ, إِلَّا حَرَّمَ اَللَّهُ عَلَيْهِ اَلْجَنَّةَ މާނައީ:- الله سبحانه وتعالى ގެ އިރާދަފުޅުން ރައްޔިތުންގެ އަމުރުވެރިއަކަށް އައްޔަންކުރެއްވި ރައްޔިތުންނަށް އަމާނާތްތެރިނުވެ މަރުވެއްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ސުވަރުގެ ޙަރާމް ކުރައްވައެވެ. ބުޚާރީ މުސްލިމް 142/ބާރީ 127-126/13 ފަތުޙު

[36] - ނިޡާމު އައްސިޔާސީ ފިލް އިސްލާމް ޞަފްޙާ 92

[37] - އިމާމަތުލް އުޡުމާ އިންދަ އަހްލުއްސުންނަތި ވަލްޖަމާޢަތި، 419-420 – 416

[38] - ނިޡާމު އައްސިޔާސީ ފިލް އިސްލާމް ޞަފްޙާ 92

[39] - އަލްމުޢުޖަމުލް އިސްލާމީ ވަ މުސްތަލަޙު ހުނުރު ޞަފްޙާ 195

الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ}[40] އަދި ހަމަމިއާއެކު އަޙާދީޘްގައިވާ ސައްޙަބިއްޔާތަކުން މިކަމަކުން ދަލީލުތަކެއްފެނެއެވެ. رسول الله ﷺ ބަޔާންފުޅުކުރައްވާފައިވެއެވެ. {السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ، فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ، مَا لَمْ يُؤْمَرْ بِمَعْصِيَةٍ، فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلاَ سَمْعَ وَلاَ طَاعَةَ} މާނައީ:- މުސްލިމުން އެބައިމީހުންގެ ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންވުން ކަށަވަރު ވާޖިބެވެ. އެއީ އެމީހަކު އެކަމަކަށް ރުހުނަސް އަދި ނުރުހުނަސްމެއެވެ. އެއީ الله سبحانه وتعالى އަށް އުރެދުމަކީ އުރެދެންވީތީ ފާފައަކަށްވާތީއެވެ. الله سبحانه وتعالى އަށް އުރެދުމަކަށް ވާކަމަކުން އަމުރުކުރެއްވިނަމަ އަޑުވެސް ނާހާށެވެ. ކިޔަމަންވެސްނުވާށެވެ.[41]

ޚުދުޖަމީ މިއީ އަމުރުވެރިންނާއި ގުޅިގެން އަޅުއަދި ކިޔަމަންވުން ވާޖިބުވާކަން ވަރަށް ސާފުކޮށް ހަމަކޮށްދޭ ދަލީލުކުރެއެވެ. މިކަމާމެދު އެއްވެސް ހުރިހާހިސާބަކުން އިޖުމާޢުވެރިންގެ އުއްމަތުގެ އަމުރުކުރާނަމަވެސް. އެޔޭ އަމުރުކަމަށް ކިޔަމަންވުން ވާޖިބުވެއެވެ.[42]

رسول الله ﷺ ގެ ސަޙާބީން އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންވުމަށްޓަކައި، ކަންތާ އަޅުއަމުރުގައި އަމުރުވެރިވެއެވެ. އުބާދަތުބުނު ޞާމިތުގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. {فَقَالَ دَعَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَبَايَعْنَاهُ فَكَانَ فِيمَا أَخَذَ عَلَيْنَا أَنْ بَايَعَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا وَأَنْ لاَ نُنَازِعَ الأَمْرَ أَهْلَهُ قَالَ إِلاَّ أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ} މާނައީ:- رسول الله ﷺ ތިމަންމެން ގޮވައިގެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން ނުކުމެވަޑައިގެންވެ އޭގެން މިކަލޭގެފާނު އިސްކަމުގައި ތިމަންމެން ބައިޢަތުވީމެވެ. އެބައި ޢަހުދުފުޅަކީ ހިތްހުރިކަމަކާއި ހިތްނުހުރިކަމެއްގައި އަޅުގަނޑުމެންގެ ކިޔަވަރު ކިޔަމަން ވުމަށް، ކަންތައް އަޅުއަމުރުގައި އަރުދުވެރިވުމަށް ނުވަތަ ހުރުމަށް ކަމުގައިވާ ކިޔަމަންވުމަށެވެ. އެއީ ވަގުތުވެރިންނާ ކުރުކުރެހިގަތުމަށް ފެނިއްޖެއްޔާމެން ތަންތަނެވެ. އެއީ އެކަލޭގެ ހަރުކަށިތަކުގައި ތިޔަބައި ތިޔަބައިމީހުން ބުރާސްތަކުގައިވާ ކުފުރެއްގައެވެ.[43]

---

[40]- سورة النساء 59 މާނައީ:- "އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޫ! ތިޔަބައިމީހުން، الله އަށް ކިޔަމަންވާށެވެ! އަދި، رسول އާއަށާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވެރިންނަށްވެސް ކިޔަމަންވާށެވެ!"
[41]- ސަޙީޙުލް ބުޚާރީ 7144
[42]- އަލްއަޤީދާ ޚުދުޖަމީ ވަޚުމާޔަ އިޖުތިހާދީއްޔާ ބިން ޙުމާދު ޝަރީޢަތުގެ ސަޙީޙު މުސްލިމު – ދިރާސާތު ވައްޝަރުޙީ ސަފުހާ 732
[43]- ސަޙީޙު މުސްލިމު 1709 ދަރުސް

1.4.2 – ނަސްރުދިނުން:-

ޤާނޫނާއި ޤަވާޢިދުތަކާއި ދުސްތޫރާ ވެރިޔާ ކުރަންޖެހޭ ކަންކަމުގައި ނުވަތަ ވިސްނުންފުޅު ހުށަހަޅުއްވައި

ދަނޑިވަޅުތަކުގައި އިދާރާތަކުގައި ހުރުމަ ނަސްރުދިނުމަކީ ކުރަންޖެހޭ ކަމެކެވެ. އެއީ ބޮޑު އަދި

އެހީތެރި ޤާނޫނީ ޤާނޫނުތަކާއި ދަރިވަރުންގެ ކަމުގައި ހިމެނޭ ހަމަތަކެވެ.[44] އަދި ވެރިމީހާގެ ފަރާތުން ވެރިޔާގެ

ވެރިކަން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އެއީ [illegible] [illegible]

ނަސްރުދިނުމެވެ.

الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. {وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ

وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ}[45] رسول الله ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ. {مَنْ بَايَعَ

إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفْقَةَ يَدِهِ وَثَمَرَةَ قَلْبِهِ فَلْيُطِعْهُ مَا اسْتَطَاعَ فَإِنْ جَاءَ آخَرُ يُنَازِعُهُ فَاضْرِبُوا رَقَبَةَ الآخَرِ}[46]

އަދި ޙަދީޘްގައިވެއެވެ. {مَنْ أَهَانَ سُلْطَانَ اللَّهِ فِي الأَرْضِ أَهَانَهُ اللَّهُ}[47]

1.4.3 – ނަސޭހަތްތެރިވުން:-

[illegible] އިމާމަކީ އިންސާނުންނެވެ. އެބޭފުޅުން އިންސާނުންގެ ގޮތުގައި ކުށް ހުށިފައިވާ،

[illegible] އެންގޭ ގޮތުގައި ކުށްވެރިވެއެވެ. އެބޭފުޅުން އެކަންކަން [illegible] [illegible]

ނަސޭހަތްތެރިވުން މުހިއްމު ކަމެކެވެ. އެބޭފުޅުން ވެރިޔާއަށް [illegible] [illegible]

ނަސޭހަތް ދިނުމަކީ ޙައްޤެވެ. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

ނަސޭހަތް ދިނުމަކީ ޙައްޤެވެ.[48]

---

[44]- އިމާމަތުލް ޢުޡްމާ އިސްލާމީ ނިޒާމް ސިޔާސީ ފިލް އިސްލާމް ޞަފްޙާ 397

[45]- سورة المائدة 2 މާނައީ:- އަދި [illegible] [illegible]، تقوى ވެރިކަމުގެ ކަންކަން ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކާ އެހީވޭ، ވާޖިބުވާފަށް! އަދި [illegible] عداوة ގެ ކަންކަމުގެ ކަންކަން، ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކާ އެހީނުވާށެވެ، ވާޖިބުވާފަށް! އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ عقوبات ދެއްވުމުގައި ވަރުގަދަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

[46]- ޞަޙީޙް މުސްލިމް 4248 ޞަފްޙާ [illegible] މާނައީ:- މީހަކު ވެރިޔަކަށް ނަސްރުދިނުމަށް [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] ވެރިޔަކަށް [illegible] [illegible] [illegible] ވެރިޔާއަށް ނަސްރުދިނުމުގައި ދެމިހުންނާށެވެ.

[47]- ތިރްމިޛީ 2224 [illegible] (ޙަދީޘް ޙަސަން) މާނައީ:- [illegible] [illegible] [illegible] الله سبحانه وتعالى [illegible] [illegible] [illegible].

[48]- އިމާމަތުލް ޢުޡްމާ އިސްލާމީ ނިޒާމް ސިޔާސީ ފިލް އިސްލާމް ޞަފްޙާ 406،405

رسول الله ﷺ ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. {الدِّينُ النَّصِيحَةُ " قُلْنَا لِمَنْ قَالَ " لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ}[49]

1.4.4 – ފިތުނަތަކުގައި ދެމިހުރުން:-

އިމާމުގެ ހައްޤުތަކުގެތެރޭގައި ފިތުނަތަކުން ކުރިމަތިވާ ކަހަލަ ވަގުތެއްގައި ދެމިހުރުމަކީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ވާޖިބެކެވެ. އެއީ އާންމުގެ އަޑަށް އަހައިކިޔަމަންތެރިވުމަކީ ދީނުގެ މައްޗަށް ދެމިހުރުމުގެ ބައެއްކަމުން ޝަރީޢަތުން ހުއްދަކުރާ ކަންތައްތަކުގައި ކިޔަމަންވުމެވެ.[50] އެބަހީ ހަރަކާތެއް ބޭނުންކުރާނަމަ ޝަރުޢީ އުޞޫލުން ކަންތައްކުރުމެވެ. ދީނުގައި ފުރިހަމަ ޝަރީޢަތް އަޚްލާޤު ވިސްނުންފުޅުވެއެވެ. ހަމަޖެހުން ލިބޭނެ ފިތުނަތަކުގައި ދެމިހުރުމަށް ބައްޓަން ވިއްސަނެވެ. އެއީ ނަސޭޙަތްތެރިވުމާއި އަދާހަކުރުމެވެ. އަދި އާންމު ދެކޮޅުހެދުމަށް ކަންތައް ވިސްނާކަން ނުކުރާނެއެވެ. ފިރިހެން މީސްމީހުންނަށް ބަލާކަށް ސާބިތު ނަޑަށްވާންޖެހެއެވެ. އެއްބަސްވުމުގެ ދަރުމަވަންތަކަން ބޭނުންކުރާނީ ނުވަތަ އަމުރެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އާންމު ބަޔަކާއި ޙަރަކާތެއް ޝަރުޢީ އުޞޫލަށް ރެކުނެވެ. އެހެން ތާއަތު ހުރި އަދި ކުރި ދެމިހުރުމަށް ކަންތައްކުރަ ވަރެވެ. އަދި އާންމު އަޅުގަނޑުމެން ޝަރުޢީ ހުކުމަށް ތަބާވުމަށް ސާބިތުވާނެއެވެ.[51]

رسول الله ﷺ އަންނަން އޮތްތަން ނިސްބަތް ހުކުމްތަކުގެ ޖަމާއަތުގައި އެހެން ތަކުތަކުގެ ޚިލާފަށް ކަލަނީ މުސްލިމުންނާއި ޢަރަބީ ޢުލަމާއުން އޭރުގެ ބައްޔަށްމީހުން ޚަލީފާގެ ބާރުބޮޑުކުރުމެވެ. ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ފިތުނަ ވާހަކަތަކުގައި ފިތުނަ ދެމިހުރުމެވެ. ޢަބްދުﷲ ޢުމަރުގެ ސާބިތުވުމަށް ޢަމަލުކުރުމުގެ ފިތުނަ ހަމަ ޚިލާފަކީ

ފިތުނަކަމުގައި ދެމިހުރުނެވެ. ޢަބްދުﷲ ބިން ޒުބައިރު ހަމަ ކުރީގެ މުސްލިމުންގެ ޚިލާފަކީ ޢަބްދުﷲ رضي الله عنه ދިފާޢުވެއް ސަލާމަތުން ވެއެވެ. މިފިތުނަ ހަމަޖެހުމަށް ޢަބްދުﷲގެ ޝަހާދަތުގެ ޚުލާޞާކަމުން ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމްތައް

އެބައި މިހުން ޢަބްދުﷲގެ ޚިލާފުކަމުން ބައިޢަތުގެ ވެއްޔެވެ. މިއަދުގެ ބައްޔާން ބޭނުންމަ ވާޙިދު އިންސާފުކުރިއެވެ. މިކަމުގައި ނިކަމެތި ފިތުނަކަމުގައި ދެމިހުރުނެވެ. ޢަބްދުﷲ رضي الله عنه ނިޒާމެއް

ދެކެން އުމަރާން ބިން ޙައްޖާޖު رضي الله عنه ގެ ޚިލާފަކަމަށް ބައިޢަތު ހިފުނެވެ. މިކަމުގެ ޚިލާފު

---

[49]- ޞަޙީޙު މުސްލިމް 55 ޙަދީޘް މާނައީ:- ދީނަކީ ނަޞޭޙަތްތެރިކަމެވެ. ސަހާބުބޭކަލުން ދެންނެވީއެވެ. ކާކަށްތޯއެވެ؟ ޙަދީޘުކުރެއްވިއެވެ.
އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށާއި، މުސްލިމު އިމާމުންނަށާއި އާންމުމުސްލިމުންނަށް ގުޅިގެންނެވެ.

[50]- އިމާމުބުޚާރީ އަލްމީ އިސްލާމު އަޚްލާޤު ސުންނަ ވާޢިޒުމާއި ޞަފްޙާ 419

[51]- އަލްޖާމިޢުލްޞަޙީޙު އިސްލާމީ ވަ އުޞޫލު ހުކުމް ޞަފްޙާ 195

ސަޙީޙުކޮށްދެވެންދެން ވެރިކަމުގައި ދެމިހުންނެވިއެވެ. އުތުމާން ބިން ޢައްފާން رضي الله عنه ގެ ފަހުން ޚަލީފާކަމަށް ބައިޢަތު ހިފުނީ ޢަލީބިން އަބީޠާލިބް رضي الله عنه އަށެވެ. މިކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވަންދެން ވެރިކަމުގައި ދެމިހުންނެވިއެވެ. ޢަލީބިން އަބީޠާލިބް رضي الله عنه އަށްފަހު ވެރިކަމަށް ބައިޢަތު ހިފުނީ އަލްޙަސަން ބިން ޢަލީ އަށެވެ.[52]

ވެރިކަމުގައި ދެމިހުރުމަށް ބަލާއިރު މިއިން އުނިގެންދަނީ ވެރިޔާއަށް ބައިޢަތު ހިފުމަށްފަހު އުމުރަށް އަވަހާރަވަންދެން ވެރިކަމުގައި ދެމިހުރުމަކީ އުރުފީ ގޮތުން އިސްލާމީ ތާރީޚުގައި ދެމިގެން އައިސްފައިވާ ކަމެއްކަމުގައެވެ. މިއިން ވެރިޔާ ވެރިކަމުގައި ދެމިހުރުމަކީ އާންމުކޮށް ބައްޔެއްނެތް ކަމަށް ދަލީލެއް ނުކުރެއެވެ.

އިމާމުއްނަވަވީ ޝަރަޙު ޞަޙީޙު މުސްލިމުގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އަހުލުއްސުންނަތުގެ އިލްމުވެރިންގެ މުތަކައްލިމުންނާއި، މުޙައްދިޘުންނާއި، ފުޤުހަވެރިންގެ އަރިހުގައި ޤައުމުގެ ރައީސް ނުވަތަ އިމާމާ އަދި ފިސްޤުވެރިކަމުގެ ހައްދުތަކެއް ހިފެހެއްޓިޔަސް އަނިޔާވެރި އަދި ޙައްޤުތަކަށް ޙިލާފުވިޔަސް އެކަން ވެރިކަމުން ވައްޓާލުން ހުއްދަނުވެއެވެ. އަދި އޭނާއާދެކޮޅަށް ނުކުތުމަކީވެސް ހުއްދަކަމެއްނުވެއެވެ. އަލްޤާޟީ ވިދާޅުވެއެވެ. އުޞޫލުއްދީނުގެ ޢިލްމުވެރިން މުޖުތަހިދު މީގެ އިޖުމާޢުވެފައިވާ ކަމެއްކަމަށް ދަލީލާ ކުރައްވައެވެ. އަދި ބައެއްޢިލްމުވެރިން އަލްބަސަރީ އިބްނުޢަބްދު ގަދީމާގެ އަހުލުންގެ ބަޔަކު ދިރާސާކުރައްވާފައިވާ މުޢުތަޒިލާ ކަމަށްވެސް ވިދާޅުވެއެވެ.[53] ނަމަވެސް ޤުރުއާނާ ޙަދީޘާ ޚިލާފަށް ހުރި ރަޢުޔުތަކެއް ކަމަށް ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ.[54]

---

[52]- ޖަލާލުއްދީން ސުޔޫޠީ ތާރީޚުލް ޚުލަފާއު އިދާރާތުލް ތަގުރީބާ ސަފްހާ 52، 53 އަދި 134، 135 އަދި 164، 165 އަދި 190، 214

[53]- ޝަރަޙު އަލްނަވަވީ ޢަލާ ޞަޙީޙު މުސްލިމް ޖުޒުއުލް 5 ސަފްހާ 365 ހަވާލާ ބައްލަވާ

[54]- ކުރީގެ ހަވާލާ ބައްލަވާ

2- މަރުޙަލާ:-

ޚިލާފަތުގެ ދައުރު:-

ވަލިއްޔުލްއަމުރު ވެރިކަމުގައި މުއުމިނުންނި ޢުމަރުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު އުމައްޔަތް ސަޙާބީން

އެކަށައަޅުއްވައިފިއެވެ. އިސްލާމްދީނުގައި ވެރިޔަކު ހޯދުމުގެ މަޝްވަރާ އެއްބަސްވުމުން ނިމިގެންދިޔައެވެ. އެހެން

ނަމަވެސް އިސްލާމީ އުންމަތުގައި ވެރިކަން ޚިލާފަތުގެ ގޮތުގައި ދެމިހުރި ވެރިކަމުގައި މުއުމިނުންނި

ޚިލާފަތުގައި އިސްލާމީ ވެރިކަން އުފެދި ގޮތުން ވަރަށްބޮޑަށް ކަމުދާފައެވެ. ކަން މިހެން އޮތް އިރު

އިސްލާމީ އުންމަތުގެ ޙާލަތު ވަރަށް ކުރިއަރަމުން ދިޔަ رسول الله ﷺ ގެ ހަޔާތު ހަމަވުމާއި، އެއިގެ ފަހުން

ޙާލަތަށް ހުރިހާ ބައިވަރު ބާވަތްތަކުން ވެރިކަން ތައި ދައްޤީޤުގެ ސަރުވެސްކަން ކަމުގެ ޢިލްމީ

އެހެނީ ތަޢުލީމުގެ.[55]

ފަހަރަކު ހިތަށް ޤުރުއާން ކިޔުން ތަފާތުވެގެން އެކަމުގެ ތާރީޚީ ހާލަތުގަ ޤުރުއާނުގެ ކިޔުންތަކުން ބާވަތަށް

ކަމުގައި މުސްލިމުން ކުރެއްވި ތަފާތު ހިތުގައި ވާދަކުރި ވެރިކަން ޤުރުއާން ކިޔުމުގައި

ބައިބައިވުމަށްވެއެވެ. މުސްލިމުން ތަފާތު ކިޔުންތަކުގެ ކުރިން ހަމައެކަނި ބާރުއަޅަމުގެ ވައްތަރަށް ޤުރުއާން ލިޔެއް

އެކިޙާލަތްތަކުގައި އެކިއެކި ވެރިޔަކާ ފާޅުކޮށް ކުރައްވަން ޤުރުއާން ލިޔުނު މުޞްޙަފުތައް ކިޔުންތަކެވެ.

މިސްޙަފު މިގޮތަށް ޢުޘްމާނަށް އެހެން ގިނައިން ހުށަހެޅުނުކަމާ ބާރުލުން ޤުރުއާނުގެ ބާރުގެ މުސްޙަފު

މިސްޙަފުގެ މަޝްވަރާތަށް ނިންމި عثمان بن عفان ﷺ ވެރިކަމަށް ގެނައުމަށެވެ. عثمان بن عفان ﷺ

ސަޙާބީކުރާފައިނުވާ ވެރިޔަކު އަޅުގަނޑުމެން ވަކިކޮށް ނިންމާފައެވެ. އެއީ އެކަމަށް ވަގުތު

ނިލީބުރިކަމުގައި އެކަމަށްވެވެ. އެހެންނަމަވެސް ޢުމަރުގެ އެކަތިފައި ޤުރުއާން علي بن أبي طالب

ﷺ އިޚްތިލާފު ހުރެވި ބައިބައިވުމެވެ. މިއީ ކާރުގެ ބާރުކަމުގެ ވެރިކަމާ ހަމައެކަނި ވަކި

ބައިބައިކުރުމެވެ. މިހެން މިކަން ޢުމުރުން މިހާރު މިއިރާ ނިޔާބަތް/ރިޔާސަތުގެ ހިސާބު ވެރިކަމުގެ ނިޒާމު

ގެނައިމާއެކު ވެރިކަން އިސްލާމީ ޚިލާފަތު ދައުރުގައި ޢުލަމާއުން އަންގައެވެ.

ޚިލާފަތުގެ ދައުރުގައި ކަންކަން މިހެން ޢުލަމާއުން ބިނާކަން ހަމަ ޤުރުއާން ބިން ބައްޔާން ﷺ ގެ

ޚިލާފަތުގެ ދައުރުގައި ވެރިކަން ނިޒާމު ޚިލާފަތުގެ ހައްދާ ޤުރުއާނުގެ ބައްޓަންކަމާއި، ވެރިޔަކަށް

55- ޢަލްމުބާރަކްފޫރީ ސުލްޠާން ތަފްސީރު ޤުރުއާން ތިމާރާ ތާރީޚުގެ ސަފްޙާ 52، 53 އަދި 134، 135 އަދި 164، 165 އަދި 190، 214

ހުންނަންވާނީ ޤުރައިޝުންގެ މިހާލަތުގައި ވަރަށް ގިނަބަޔަކު ބަނަވުންދިޔައެވެ.[56] މިހާރުސާބިތުން އިސްލާމީ ފިޤުހަށް ހޯދުމުގައި އުނދަގޫތަކެއް އަމަލުކުރެވުން އައި ނިޒާމީ އުސޫލާ ގުޅި ބިރާގުޅުއްސިދި ބައިބައިވުން އުފެދުނެވެ.

މިއިން އަހަރެމެންނަށް އެނގިގެންދަނީ ފިޤުހުން އަޙްކާމުތަކުގައި ޤާނޫނު ހުންނަ ފިޤުހަކީ ލިބިދޭ ޙައްޤުތަކާއި، އެއިރުގެ ރައްޔިތުންގެ ޙައްޤުތަކަށެވެ. އެއީ ރައްޔިތުންގެ ޙައްޤުތަކަށް ނުވިނަމަ އުމަރުގެ ވަސީލަތާ އެއްގޮތަށް އަކާމުތަކުގެ ބާރުވެރި ނިންމުމެއްކަން ހަމަޖެހުނެވެ. ފިޤުހަކަށް ހުންނަ މިހާ ގެރެގޮތުން ހަރުފާއިން ދިރާސާ ޙައްޤަށް ބަލައިބު އެއީ އުމުރުކަން ޙައްޤުތަކުގެ ނަތީޖާގައި މަޤްބޫލުކަން ލިބި އަދި ވަރަށްފިރި ޤާނޫނުގެ ދައްކައި ހާލަތުތަކުގެ ވަރަށް ސާބިތުކަން އެނގެއެވެ. ހުކުމްކުރުމުގެ ބާރުބަޔަކަށް މިންވަރު އުނިކަން ގޮތެއް ޤާނޫނީ އުކަރުގެ ކަމެއްކަމެވެ.

ހުކުމްގެ ދައުރުގައި އެއް ފިޤުހަށް ހިންގުމުގެ ނިޒާމީ އުސޫލުތައް، މިހާރު ފިޤުހަށް ހިންގުމަށް މިގޮތް ގެލެވޭ ނިޒާމީ އުސޫލުތައް ވަރުގެ އެބަހުރިއެވެ. މިހާރުގެ ފިޤުހަށް ހިނގުމުގެ ނިޒާމީ ނިޒާމުގައި ޤާނޫނު ހުކުމުގެ ބާރު އިންތިޒާމުކުރި ގެރިވެރިކަމާ ބަހައްޓާ އެއްގޮތެއް އެބަހުރެވެ. އެއީ ދީނީދިރާސާ ނުވަތަ ބަހަށް ގިނަވަރުގައި ފުރިހަމަވެއެވެ. އެހެންކަމުން ޝަރީޢަތް ޤާނޫނަށް ޤާނޫނުވާ ނުވަތަ އުމުރުކަން ޙައްޤުތަކުން އަމަލު ކުރަންޖެހޭ އުސޫލުތަކާއި ކަނޑައެޅިގެންދެއެވެ. މިއީ އިސްލާމީ ފިޤުހުގެ ނިޒާމުގައި ހުކުމްކުރުމުގެ ވަޒީފާއެއް. އިސްލާމީ ޝަރީޢާ ޤާނޫނަށް އުސޫލުތަކު ތަޝްރީޢުކުރުމުގެ ހުކުމް އިންސާނުންނަކަށް ނުވެއެވެ.[57] ހުކުމްތަކުގައި އެވެ ފިޤުހަށް ހިންގުމުގެ ނިޒާމީ އުސޫލުގައި މިއެވެ ނިޒާމީ ނިޒާމުގެ ތަފާތަކީ މިއެވެ.

---

[56]- އަލްއުމާ މުޙައްމަދު ސާލިމް (2006) އަސްސިޔާސަތު ސިޔާސީ ފިޤު އިސްލާމީ ދަރުސްޝަރުޢީ ކިއުކާ މިޞްރު

[57]- قال الله تعالى : (فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ) غافر/12 ، މާނައީ:- ވީމާ، حكم ކުރެއްވުންވަނީ، އެންމެމަތިވެރި، އެންމެ عظمة ވެރި الله އަށެވެ. وقال تعالى : (إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لا يَعْلَمُونَ) يوسف/40 މާނައީ:- الله އަށް މެނުވީ حكم ކުރެއްވުމެއްނުވެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް ފިޔަވައި ތިޔަބައިމީހުން އަޅުކަން ނުކުރުމަށް އެކަލާނގެ ވަނީ أمر ކުރައްވާފައެވެ. އެއީ حق ތެދު دين އެވެ. އެހެންނަމަވެސް، މީސްތަކުންގެ ގިނަމީހުން (އެކަމެއް) ނުދަނެއެވެ. وقال تعالى : (أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ) التين/8 މާނައީ:- حكم ކުރައްވާ އެންމެ عدل ވެރި ރަސްކަލާނގެ ކަމުގައި، الله ނުވޭތޯއެވެ؟ وقال تعالى : (قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَداً) الكهف/26 ، މާނައީ:- ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެމީހުން ތިބި މުއްދަތެއް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ، الله އެވެ. އުޑުތަކާއި، ބިމުގެ غيب (ދެނެވޮޑިގެންވަނީ) ވަނީ، އެކަލާނގެއަށެވެ. އެކަލާނގެ ބައްލަވާވޮޑިގެންވާ ގޮތާއި، އައްސަވާވޮޑިގެންވާ ގޮތް ކޮންފަދައެވެ! އެމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެއްވެސް އެހީތެރިއަކު ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حكم ފުރުޞަތުގައި އެއްވެސް ބައިވެރިއެއް ނުކުރައްވައެވެ. وقال تعالى : (أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْماً لِقَوْمٍ

ފިރިކަން ކުރުމުގެ ނަސްލު ތިބިގެންވާ މީހުންނަކާ ކާބައިކާފުދު ހިއާރުތަފާތުވުން އުފެދިފައިވެއެވެ.[58] ގިނަބަހަކު އެއީ ޒުވާނުންނަކަން ބަހަރުން ދިޔައެވެ. رسول الله ﷺ ވަޙަން ޙިދަ އިބާރާތުން އަމުރުކުރެއްވިކަމެއްވެއެވެ. {لَيْسَ مِنَّا مَنْ دَعَا إِلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ قَاتَلَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ مَاتَ عَلَى عَصَبِيَّةٍ}[59] ޢަޞަބިއްޔަތުގެ މަތީކަމަށް ދައުވާކުރާމީހަކީ އަހަރުމެންގެ ތެރެއިން ވާމީހެއްނޫނެވެ. އަދި އެކަމަށްޓަކައި ތަޅުމުރިނާ މީހާއި، ޢަޞަބިއްޔަތުގެ ނަމުގައި ފެތުރި ބަޔަކު ކުރުމުގައި މަރުވެދާމީހާ އަހަރުމެންގެ ތެރެއިން ވާމީހެއްނޫންކަމަށްވެސް އެކަމާގުޅޭ އަންގަވާފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން ޖާހިލިއްޔާގެ ޢާދަތްތަކުގައި ފިރިހެން އިޚުތިޔާރުކުރުމުގައި ޢީމާނީ ކަމުގެ ނިޒާމު ނުބައި ފިރިކަން އިސްލާމީ ފިރިކަން ކުރުމުގައި ހުރި ނުބައިކަން އެނގެއެވެ.

ޤައުމުގެ ދަޢުވަތު އަހަރުމެންނަށް ދީނީ ފިކުރު:-

ޤައުމުގެ ދަޢުވަތު އަހަރުމެންނަށް ދީނީ ފިކުރުގައި ފިރިކަމުގެ ޝަރުފިރިކަން ޤުރިޔާން އަސާސީ ޢަޤީދާމުގެ ލިބައިސްކަމާއި، ޢަޤީދާމުގެ ގިނަ ބައިތަކު އެމީހަކަށް ތުރިޔާން މަނާފި ފިރިކަމުގައި ނުހަނުކޮށްކަމެވެ. ހަމަ އެކޮޅު ޢަޤީދާމުގެ ގިނަބައެއް ފިރިހެހާމުގައި ނުނިކުތީނަމަ ފިރިކަން ނިމުމަކަށް އެންމެކަން މިއަން ސާފުވެގެންދެއެވެ. އެއީ ކަމުން އެކަމުގައި މަސައްކަތެއް[60] ޚާއްޞަނަމަ ފިރިކަމުގައި ފިރިހަކަން ދެމިހުރުން މުއްދަތެއް އެތަނގެ ޢަޤީދާމުންނަށް ކަނޑައެޅިދާނެކަން ޚާއްޞައެއްނިމި މިއިން ސާބިތުވެއެވެ.

يُوقِنُونَ) المائدة/50. މާނައީ:- ފަހެ، އެއުރެން އެދެނީ ޖާހިލީ ޒަމާނުގެ حكم ހެއްޔެވެ؟ يقين ކުރާ ބަޔަކަށް الله އަށްވުރެ حكم ކުރެއްވުމަށް މޮޅީ ފަހެ ކާކުހެއްޔެވެ؟

58- ޢަލީމަލާ މުޙައްމަދު ސާލިޙް (2006) އައްސިޔާސަތުއް ސިޔާސީ ފިޤްހު އިސްލާމީ ދަޢުވަތުއްޝަރުޢީ ކުއިޓާ މިސްރު

59- މުސްލިމްގެ ޞަޙީޙު ރިވާޔަތްކަމަށް ޢަބޫދާއޫދުގައި އައްބާނީ ޞަޙީޙުކޮށްފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް މުސްލިމްގެ މާނަ ބަޔާންވެއެވެ. ބަޔާނު މުސްލިމް 1850 ވަނަ ރިވާޔަތުގައިވާ {مَنْ قُتِلَ تَحْتَ رَايَةٍ عُمِّيَّةٍ يَدْعُو عَصَبِيَّةً أَوْ يَنْصُرُ عَصَبِيَّةً فَقِتْلَةٌ جَاهِلِيَّةٌ މާނައީ:- ޢަޞަބިއްޔަތުގެ ނަމުގައި ފެތުރި ތަފާތުކުރުމުގެ އަނދިރިކަމުގައި ފިރިހެންގައިމިހާރު ޖާހިލިއްޔަ ޒަމާނުގެ ފިރިހެއް ހިނގައިދިޔުމެކެވެ.} މުސްލިމްގެ ޝަރަހަކުންނެވެ. ޝަރަހުގެ މާނައީ:- "ޢަޞަބިއްޔަތަށް ނުވަތަ ފެތުރި ތަފާތުކުރުމަށް ދަޢުވާކުރާމީހާ އަދި އެކަމުގައި ފިރިހެނާ މީހާ އަދި އެކަމުގައި މަރުވެދާމީހާ އަހަރުމެންގެ ތެރެއިން ވާމީހެއްނޫނެވެ."

60- އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ފަސްމަގު ބަޔަކު ހާސިލުކުރުމަށް އެޤީދާގެ ފިޔަވަޅެއް ނުވަތަ ހުވާއެއް މަސްލަޙަތު ލިބިދާނޭ، ފަސާދަ ގެއްލުން ދުރުކުރާ ކަންތައް ކަމަށް މަސްލަހަތެވެ. ފަހުމީކަން ކުރެވޭނީ މުޤާސިދު ނުވަތަ އުސޫލުގެ ނުވަތަ އިސްލާމީ ނަސްލުގެ މަސްލަހަތު ނުވަތަ އަސްލުވެރިކަމާ މަސްލަހަތު ކަމުގައިވާނަމަ އެއީ މަސްލަހަތު މުރުސަލާއެވެ.

ނަޞްބުކުރައްވާ ޝަރުޢުގައި އިސްލާމީ އުސޫލަށް ކުރުމުގެ ވެރިކަން ނިޔާޔާ ހަމަވީއާއެކީގައި

ވެރިކަން ދައުލަތުގެ އިސްލާމީ ހިފާފައިވާނަމަ ހަމަޖެހިފައިވާ ގެ ﷺ رسول الله ، ކަނޑައެޅިފައިވާ

ކުޑަބޮޑު ފަރާތެއް ވެސް ދެމުމުން ނިޔާވަސްނަން، ކަންކަމުގައި ވެރިކަމުގައި އޮތްތޯ ބަލައިލުމަށް، މުހިންމު ކަމުގެ ނިޔާމު ހިންގުން

ވެރިކަން އެއް އިސްލާމު ގަވާއިދުތަކާއެކު ނިޔާވާ ގަވާއިދު ހިނގުމުގެ ވެރިކަން އެބައިމީހުން މުސްލިމުން އަދި ފުރިހަމަ ޤާނޫނުތަކެއް.

ހަމަ ޤާނޫނުއަސާސީ ސިޔާސީ ބަލާއިރު ވިސްނަވާ ތަރުތީބު އުސޫލުގެ ބަޔާއި ނިޒާމުގެ ސިފަވެފައި ހަމަ

އެބައިމީހުން ޤާނޫނުއަސާސީ އިސްލާމުގެ ދީނާ ގުޅޭ ކަންކަމަށް ހިނގާދާނުވާނެއެވެ. މިކަމަށް ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ

ފަރިހެދިތަކެއް ދެކޭގޮތެވެ. ﷺ رسول الله ގެ ޙަދީޘްގައިވަނީ: {السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ عَلَى الْمَرْءِ

الْمُسْلِمِ، فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ، مَا لَمْ يُؤْمَرْ بِمَعْصِيَةٍ، فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلاَ سَمْعَ وَلاَ طَاعَةَ}[61] މިޙަދީޘްގައި

ވަނީ މުސްލިމު މީހަކު އޭނާއަށް ކަމުދާ ކަމެއްގައި ވިޔަސް، ކަމުނުދާ ކަމެއްގައި ވިޔަސް، ކިޔަމަންވެ، އަމުރަށް ތަބާވުން

ލާޒިމު ވާނެކަމެވެ. ނަމަވެސް ފާފައެއް ކުރުމަށް އަމުރު ކުރާނަމަ، އެކަމުގައި ކިޔަމަން ނުވުމަށް އަދި ތަބާނުވުމަށެވެ.

ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ލާޒިމު ސުންނަތެކެވެ. މިހެންވެ ދީނީ ނަސޭހަތްތެރިވުމަކީ ވެރިންނާ ރައްޔިތުން

ދެމެދު ވެރިކަމުގައި ހުރުމަށް ބޭނުންތެރި ބަލަހައްޓަން ނިޒާމެކެވެ. ނަމަވެސް މަސްލަޙަތު ޢާއްމު ރިޢާޔަތްކުރުމާ ވެސް

ވެރިޔާ އެއް ކިޔަމަން ވާޖިބުވާ ގޮތުން ޢާއްމު މަޞްލަޙަތަށް ބަލައިގެން ތަޞައްރުފުތައް ކުރުމެވެ.

މިހާރުގެ ޤާނޫނު ބަހެއް ސިޔާސީ ބާވަތްތައް ހިމެނޭ ވެރިކަމުގައި ދިރިއުޅުމުގެ ބައިވެރިވުމަށް ކަމުގެ ހައްގުތައް

ބެލުމަށްވާ ގޮތެއް ބޭނުމެއް؟ މިސާލަކަށް.

ބައިވެރިވުން ބޮޑުވާ ވެރިކަމުގައި ދިރިއުޅުމުގެ ބައިވެރިވުމުގެ ހައްގުތައް ބެލުމަށްވާ ގޮތެއް ބޭނުމެއް؟

އިސްލާމް ދީނުގެ ވެރިކަމުގެ ނިޒާމު ޝޫރާއަށް ބިނާކޮށް ބޭރުގެ ގޮތުން ހިތްހަމަޖެހޭ ތާއީދުލިބޭ

ބާރުތަކަށް ދިނުމެވެ. އެއިގެން އަޅުގަނޑުމެން ވަކިން ކަމުގެ ގަވާއިދު އެހެން ޤާނޫނީ **ރައްޔިތުންގެ**

ވެރިކަމުގައި ހިންގާކަންކަން އޮތުމަށް ބެލުމުގެ އަދި އެބައި މިކަމުގެ ރައްޔިތު ވެރިކަންހިންގުމުގެ ޝޫރާ

ވަކިކުރުން ވެރިކަމުގެ ނިޒާމު ބަރުލަމާނީ އެއްބަސްވުން ބާރުވެރިން.[62] މިކަހަލައެވެ. އިސްލާމީ ވެރިކަމުގެ

61- ބުޚާރީ ޙަދީޘް 7144 ނަންބަރު:- މުސްލިމުން އަބަދުވެސް ވެރިޔާގެ ކިޔަމަންވާ ކަމުގައި ހުންނަނީ. އެހެން ހިތްހަމަޖެހޭ އެބަހުން

ވަނީ އަދި ނަފްސާނީ ބޭނުންވާ ކަމެއް ނޫން ﷲ سبحانه وتعالى އަށް ދެކެވާނެ ކޮންމެ ކަމަކާ ދޭތެރޭގައެވެ. ﷲ سبحانه وتعالى ގެ ދީނުގެ

ޤަވާޢިދު ހުރި ކަމެއް ވިއަސް ނުކުރުމެވެ. ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ އެކަމެވެ.

62- ދިރާސާ ސަޔިދު ރަމަޟާން އަލްފިޤްހުލް އިސްލާމީ ބައިގެ 22

މުޖުތަމަޢުގެ އިސްލާމީ ޢާއިލާގެ އެބަހީ އެއްގޮތަށް ހާލަތާ ޢާއިލާގެ ބަލައިދު މުއުސޫލަށް ނިޒާމުގެ ރައްޔިތުންގެ ވިސްނުމައްޓަކައި ޝަރީޢަތާ ފުރަ ނަޒަރާ ގުޅިގެ މަތީގެ އިސްލާމީ ވެރިކަމުގެ ނިޒާމު ބައްޓަން ކުރުމަށް އެކުލެވިގެންވާ އަސާސްތަކުގެ ތެރެއިން އަސާސީ އަސާސެއް ކަމުގައިވެއެވެ.

މިހުރުމުތަމަޢުގެ ގިނަ މީހުންގެ ވިސްނުމަކީ ވަޙުދަތާއި އެއްބައިވަންތަކަމުގައި ވެރިޔާ ވެރިކަމުގައި ދެމިހުރުމުން އާރ އެންމެ ރަގަޅު ގޮތްކަމަށް ބެލެވިފައިވެއެވެ. މިކަން މިގޮތަށް އިސްލާމީ މުޖުތަމަޢުތަކުގައި ޤަބޫލުކުރެވިފައިވާ އަސާސަކީ އިސްލާމީ ވެރިކަމުގެ ބާރުތަކުގައި ވެރިން އަނިޔާވެރި ފުރާއި، ހައްޤުތަކަށް އަރަގަދަވުން ކަމުގައި ވުޒާރާތަކަށް ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. އަދި މިއީ ހުރަސްތަކުގެ ޤައުމުތަކުން ދުސްތޫރު މުޖުތަމަޢު ތަކަން ނަމަވެސް ކަމުގައި ފާސްކުރެވިފައިވެއެވެ.

ވަޙުދަތާއިއެއްބައިވަންތަކަމުގެ ސަބަބުން ދެދުނިޔެތަކުގެ އިސްލާމީ ޤައުމުތަކުގައި ޖަމާޢަތްތަކުގެ ހިމާޔަތް ލިބިގެންދެއެވެ. މިހާރުވެސް ސިޔާސީ ހިނގުން މިދާ ޖަމާޢަތްތަކުގެ އަސާސީ އުޤޫލުގެ ވެރިކަމުގައި ހުރި ދިރިއުޅުމުގެ ސަބަބުން ހިފުން ޖަމާޢަތްތަކުގެ ކަމަށް ތަފާތުވުމެއް ގެ ދިނުން ޤައުމުތަކާ ހަމަޖެހިލެވޭ ހާލަތަކީ މިދިޔައިގެ ކަމުގެ ކަވާމިދެފެތުމެވެ. ދިރުމުގެ ފަހައިގަތުމެއް ހުރި ހަމަ މިސަބަބުން. މިއީ ވެރިކަމުގައި ތަފާތުވުންތައް މުސްތަޤިރު ކަނޑައެޅިއްޖެނަމަ ބަޔަކު ޓަސްކުރެއް ދުނިޔާތަކުގެ ކަސްތަކަމުން އެބަޔަކަށެވެ.

އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ ވެރިކަމުގައި ހުރިހާ މީހަކާ ނަމަދު ޝާއިމުކުރުމުގެ ކަމެއްގައި ތަފާތުކުރި ނަމަ ބާރުގެ ބާރުކުރުމުގެ އަސާސެއްކަމުގައި ބާރުން ހަރުކޮށް ކުރުމަށް ހިފާނެއެވެ.[63] ވިލާދު ޤައުމުގެ ވެރިކަމާ ވެރިކަމުގައި ތަފާތުކުރުމަށް ވަޙުދަތަށް ކަނޑައެޅިގެން ހުރިހާ ކަނޑައެޅިއްޖެއެވެ. ބާރުގެ ބާރުން ހާރުގެން ވެރިކަން ޝުރުތަވާތަކި، އުސޫލި މިންގަނޑެއްގެ ގޮތުގައި ވެރިކަމުގައި ވަޙުދަތުގެ ބަންދުން ހުރުވާތަކެއް އޮތުމަކީ

[63]- ޞަޙީޙު މުސްލިމު 1855 ރަޤަމު {خِيَارُ أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ وَيُحِبُّونَكُمْ وَيُصَلُّونَ عَلَيْكُمْ وَتُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ وَشِرَارُ أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُبْغِضُونَهُمْ وَيُبْغِضُونَكُمْ وَتَلْعَنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ " . قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلاَ نُنَابِذُهُمْ بِالسَّيْفِ فَقَالَ " لاَ مَا أَقَامُوا فِيكُمُ الصَّلاَةَ وَإِذَا رَأَيْتُمْ مِنْ وُلاَتِكُمْ شَيْئًا تَكْرَهُونَهُ فَاكْرَهُوا عَمَلَهُ وَلاَ تَنْزِعُوا يَدًا مِنْ طَاعَةٍ } މާނައީ:- ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިންގެތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ ވެރިއަކީ ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވާ ހެޔޮވެރިޔާ އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވާ ވެރިންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިންގެ ތެރެއިން އެންމެ ނުބައި ވެރިއަކީ ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭ ބަދުދުޢާކުރާ އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުރުހޭ ބަދުދުޢާކުރާ ވެރިންނެވެ. ދެންނެވުނެވެ. ކަލޭގެފާނު އެފަދަ ވެރިން ދުރުކޮށްލަނީތޯ. އެކަލޭގެފާނު ޙުކުމްފުޅުކުރެއްވިއެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ނަމާދު ޤާއިމުކުރާހާ ހިނދަކު އެފަދަ ނުކުރާށެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭ ކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ އެކަމާ ނުރުހޭށެވެ. ނަމަވެސް އެބައިމީހުންގެ ކިޔަމަންތެރިކަމުން ދުރުނުވާށެވެ.

ދެކަމަކީ ތަފާތު ދެކަމަކަށް ވެފައި ވެރިޔާ ނަމާދު ގާއިމް ނުކުރާނަމަ ނުވަތަ ދީން ގާއިމް ނުކުރާނަމަ އާނާއި ދެކޮޅުވެން ހުއްދަކަން އެނގެން އޮވެފައި ވެރިކަން ހިންގުމުގެ ނިޒާމު އޮޅުއްގެ ހާލަތާ އެއްގޮތަށް ރައްޔިތުންގެ ރައުޔު ވެރިކަން ހިންގުމުގެ ނިޒާމު ހިންގުމަށް ލިބޭގޮތަށް އޮތުމަކީ ވެރިކަމުގެ ނިޒާމުގެ އަސާސީ ޤަވާއިދެއްކަމުގައި ވާނަމަ ރައްޔިތުން ރައުޔު ދިނީ ވެރިކަން ކުރުމުގައި ވެރިކަމުގައި ދެމިހުރުމުގެ ފުރުޞަތުއްދަތެއް އިންސާނުންނަށްޓަކައި ކަމަށްވަނީ އެމީހުން ހަމަޖެހިލުސުމަށް ރަޢިޔަތުންނަށްފޮނުވާ މަސްލަހަތުއްކަމުގައިވެއެވެ.

3 - ނިންމުން:-

އިސްލާމް ދީނުގައި ވެރިކަން ހިންގުމުގެ ވަކިނިޒާމެއް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ބަޔާންކޮށް ނެތްކަމުން ވަރަށް ސާފުކަން ބޮޑުބޮޑުކޮށްގައި ފެނިގެންދެއެވެ. އެގޮތުން ވެރިން ހައްޤުކުރުމުގައި ޝޫރާއާ ދަރުސްތަކުގެ ދަރަޖައާ ތަފާތު ގޮތްގޮތަށް ވެރިކަން ކުރެވިފައިވާކަން އެނގެއެވެ.

ހަމަ މިއާއިއެކު ވެރިޔަކު ވެރިކަމުގައި ދެމިހުރުމަށް ވަކިމުއްދަތެއް ކަނޑައެޅި މުއްދަތަށްވުރެ ފާހަގަވެފައިވެސް ނުވެއެވެ. އެއީ ވެރިޔަކު ކުރުމުގެ ހުރިހާ އުސޫލުތައް ނިންމުންވަނީ އަހަރުތަކުގެ މައްޗަށް ދާއިރާތަކުގެ ފުރުޞަތުވެފައި ކަން ސާބިތުވާން އޮންނާނީއެވެ. އެހެންކަމުން ވެރިއަކަށް ބައިއަތު ހިފުން މިކަމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމަށް ވެރިކަމުގައި މިބިންމަތީގައި ޝަރުޢުގައި އެކަނި މަދަނީ ބައިތުލްމާލުފައިދާ ވަޒީފާތަކުގައި ފާހަގަކުރެވޭ މިހެންކަމުގައިވާފައި ކަނަޑައެޅޭ ނަމާދުގާއިމްކުރުމުގައި އަހަރެއް ހަރުއްކާކުރުމާއި ރައްޔިތުންގެ ހައްޤުތަކާއި ހިމާޔަތްކުރުމާއި ވެރިކަމުގައި ނާއިބުން ވެރިޔާ ހުރަސްކަމާއި ރައްޔިތުން ކުރާ އިތުރު ފިކުރުތައް ފާހަގަކުރެވޭ ދާއިރާތަކެއް ކަމުގައިވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް މިގޮތަށް ފުރުސަތު ދިނުމަކީ ކުރުމުކަމުގައި ފުރުޞަތު ދެވިގެން ވެރިކަމަށް އިންތިޚާބުވުމަށް ދާއިރާތަކެއް ކަނޑައަޅައިދެވޭ ވެރިޔާ ހިތްފަދައަކީ ހަމަ އިސްލާމްދީނުގެ އަސްލުތަކާ ގުޅިގެންވާ ކަމަކަށްވެއެވެ.

އެފަދަ ހާލަތެއްގައި ވެރިޔާ އުވާލެވިދާނެ ވެރިކަމުގައި ދެމިހުރުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމަކީ ތަޢުލީމީގޮތުން ކަމެއްކަމުގައި ނުދަންނަވާލެވެއެވެ. އިސްލާމީ ވެރިކަމުގެ ނިޒާމުގެ ހަރުދަނާ ކުރުމަށްޓަކައި ބަލަހައްޓަން ގުޅިގެންދާ ބައިތުލްމާލުވެސް ދިރުމަށް ވެރިކަމުގައި ދެމިހުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދެވިދާނެއެވެ. އެހެންކަމުން މިއީ މުސްލިމުން އުޅުއްވާ މުއާމަލާތްތަކުގައި ބަލަހައްޓަންވާ ކަމެއްގެ ތެރޭގައި ހުރި އަސްލެއްކަމުގައިވެއެވެ. އެހެނެއްކަމުން އެހެން ދަރުސްތަކުގައި އެޅޭނެ ފިޔަވަޅުތަކެއް ދަތުރުކުރުމުގައި ވާނެއެވެ.

<u>ރެފަރެންސް</u>

[1]- ރަޝީދު ވަޒްމޫލް

[1]- ދުކްތޫރު ސަޢީދު ރަމަޟާން އައްދަރުއުޖަމުލް އިސްލާމިއްޔާ

[1]- ޖަމާލުއްދީން ސުޢޫދީ ޤާރީޒުލް ނުޒަވާއު އިމުޤާރިސް ތަޤުރީބާ

[1]- ނިޒާމު އައްސިޔާސިޔާ ފިލް އިސްލާމް

[1]- މުޙައްމަދު އަސްއަދު ދަޕްރިންސިޕަލްސް އޮފް ސްޓޭޓް އެންޑް ގަވަރުމަންޓް އިން އިސްލާމް

[1]- ނިޒާމު އައްސިޔާސިޔާ ފިލް އިސްލާމް

[1]- ސައްޔިދު އަބްދުﷲ އަލީ މައުދޫދީ "އިސްލާމިކް ލޯ އެންޑް ކޮންސްޓިޓިއުޝަން" އިސްލާމިކް ޕަބްލިކޭޝަން

[1]- މުޙައްމަދު އަސްއަދު ދަޕްރިންސިޕަލްސް އޮފް ސްޓޭޓް އެންޑް ގަވަރުމަންޓް އިން އިސްލާމް

[1]- އިމާމުމުޙައްމަދު ބިން ސުޢޫދު އަލްއިސްލާމިއްޔާ ޖާމިޢާ

[1]- މައުސޫޢާތުލް ފިޤްހިއްޔާ ވިޒާރަތުލް އައުޤާފު ވައްޝުއޫނުލް އިސްލާމިއްޔާ – ކުވައިތު ޖުޒުއު 25

[1]- އަލް އިސްލާމް ވައައުޟާޢުނާ އައްސިޔާސިއްޔާ ޢަބްދުލްޤާދިރު ޢައުދާ

[1]- ނިޒާމު އައްސިޔާސިޔާ ފިލް އިސްލާމް

[1]- އިމާމުމުޙައްމަދު ބިން ސުޢޫދު އަލްއިސްލާމިއްޔާ ޖާމިޢާ،

[1]- ނިޒާމު އައްސިޔާސިޔާ ފިލް އިސްލާމް

[1]- އަލްމުޢުޖަމުލް އިސްލާމީ ވަ އުސްތޫލް ހުކޫމް

[1]- އިމާމުމުޙައްމަދު ބިން ސުޢޫދު އަލްއިސްލާމިއްޔާ ޖާމިޢާއީ

[1]- އަލްމުޢުޖަމުލް އިސްލާމީ ވަ އުސްތޫލް ހުކޫމް

[1]- ތަފްސީރު އަލްމަނާރު ބިޝަރުޙު ޤާރިއުއް ހިކްމަތި މުޖައްލަދު 5

[1]- ޖަމާލުއްދީން ސުޢޫދީ ޤާރީޒުލް ނުޒަވާއު އިމުޤާރިސް ތަޤުރީބާ

[1]- އަލްއަވާ މުޙައްމަދު ސާލިމް (2006) އައްނިޒާމުއް ސިޔާސީ ފިލް އިސްލާމް ދާރުއްޝުރޫޤު ކައިރޯ މިސްރު

[1]- ދުކްތޫރު ސަޢީދު ރަމަޟާން އައްދަރުއުޖަމުލް އިސްލާމިއްޔާ